

Imperiju, tudi v *Multitudah* vztrajata na zunanosti odnosa med konsistuirajočo in konsistuirano oblastjo. Delovanje obstaja kot oblast: oblast pa kot oblika delovanja, ki zanika svojo substanco. Avtonomiji oblasti se upira silovitost boja avtonomne multiture, ki bo ukinila imperij in realizirala demokratičnost multiture.

Vse dokler ne bosta imperij in multitura vpeta v isti proces biopolitične transformacije, bo tudi filozofija Hardta in Negrija ostajala zgolj in samo v polju filozofske produkcije. Še več – potrebovala bo “orjake in pošasti”, kot pišeta sama avtorja, ki bi “sestavili naravo in zgodovino, delo in politiko, umetnost in invencije, da bi predstavljali novo moč, ki jo rojeva multitura”. Za uresničitev svoje filozofije bi avtorja potrebovala ultraaktiviste, specialiste na vseh frontah, ki jih odpira imperij (kot sama pravita, “bi morali današnji aktivisti postati specialisti za genske modifikacije in njihove učinke, da bi odprli proces demokratičnega nadzora” ipd.) itn., da bi uresničili njuno filozofijo. Obe deli avtorjev sta postavljeni pred temeljni izziv: umestitev imperija v multitudine in multiture v imperij, na način, ki bi jima omogočil izpeljavo kritično revolucionarnega subjekta. To si nedvomno želita in nemara je simptomatično ravno to, kar zapišeta na nekem mestu, da “revolucionarna subjektiviteta leži v kombinaciji med antagonizmom in oblastjo” in zato bi veljalo ponovno premisliti prav te zapise, ki jima nepremišljeno uidejo na papir.

Primož Krašovec

Znanost po postmoderni

Pierre Bourdieu, *Znanost o znanosti in refleksivnost*, Ljubljana, Liberalna akademija, 2004, 188 str.

Situacijo na realnem in imaginarno-ideološkem področju, v katero posega najnovejši prevod Bourdieuja, določata dva procesa. Prvi je “škan dal postmodernizma”, ki pomeni vdor domnevno neznanstvenih in teoretsko ničvrednih postmodernističnih “delirijev” v univerzitetni in raziskovalni prostor humanistike in družboslovja. Drugi proces je neoliberalno prestrukturiranje polja znanosti, ki s seboj prinaša teror utilitarnosti in zahteva od znanosti “tržno vrednost”, na kar so najbolj občutljive ravno družbene vede, ki v nasprotju z denimo farmacijo investitorjem v znanost veliko teže zagotavljajo zanesljive dobičke. Oba procesa povežeta Negri in Hardt v *Imperiju*, ključnem besedilu oblikovanja novih levičarskih paradigem. Za Negrija in Hardta je postmodernizem teoretska spaka, ki sicer dosega “učinke radikalnosti”, a je v resnici le neke vrste ideološka infrastruktura, ki zagotavlja podlago in legitimnost novim oblikam kapitalističnega izkoriščanja. Podobno konstruktivizem, dekonstruktivizem, relativizem in druge oblike postmodernistične misli vrednoti Bourdieu, še ena ikona sodobne levice; zanj je postmodernizem naiven napad na znanstveno objektivnost in sposobnost znanosti za proizvodnjo transhistoričnih resnic, katerega posledica je delegitimiziranje avtonomne znanosti, ki posledično privede do instrumentalizacije znanosti v uradnih politikah in korporacijah. Odpor do postmodernizma in neoliberalnega odnosa do znanosti sta težnji, zaradi katerih lahko prevod Bourdieujeve

knjige *Znanost o znanosti in refleksivnost* označimo za intervencijo – tako v ideološkem kot v političnem smislu. Ob tem se lahko spomnimo na podobno intervencijo iz preteklosti, na spis *V boju za svobodo javne besede* Rastka Močnika, ki je pred dvajsetimi leti izšel kot spremna beseda Marxove *Cenzure in svobode tiska*. Takratna ideološko-politična težnja, ki je privedla do intervencije v obliki prevoda Marxovih spisov, v katerih se zavzema za svobodo javne besede, je bila boj proti cenzuri, ki jo je izvajala takratna uradna politika, ki se je legitimizirala ravno s sklicevanjem na Marxa. Kaj torej današnji uradni politiki “moli pod nos” prevod Bourdieuja? Za začetek gre za *evropskega* misleca in Evropa je današnjim oblastem tisto, kar je bil nekdanjim Marx. Bourdieu je poleg tega eden izmed najbolj priznanih sodobnih sociologov, obenem (navkljub temu?) pa je znan tudi po radikalnem levičarskem angažmaju. Skratka, je klasični znanstvenik, v delih uporablja veliko empirije, je priznan in Evropejec, pa tudi oster kritik obstoječega. Dela Bourdieuja z lahkoto vzdržijo obsodbe “nerealizma”, katerih so deležni angažirani družboslovci/ke in humanisti/ke – je natančen in objektivni, njegove analize se nanašajo na “konkretno realnost”, njegova teorija je podkrepljena z empiričnimi dokazi. Zaradi tega *Znanost o znanosti in refleksivnost* zapira usta vsem tistim privrženecem in privrženkam neoliberalističnega utilitarizma, ki vidijo sociologijo kot odvečno, neuporabno blodenje brez stika z realnostjo. Beseda Evropejca je v aktualnem kontekstu vredna več kot poskusi intervencij, ki jih družboslovci/ke in humanisti/ke v Sloveniji izvajajo v svojem imenu. Bourdieu nam kaže, kako se dela sociologija “na Zahodu”, da je evropska sociologija angažirana in da nasprotuje poskusom neoliberalne instrumenta-

lizacije in nevtralizacije družbenih ved in humanistike; s tem ruši argument “prilaganja Evropi” in “evropskih standardov”, ki ga za destruktivne dejavnosti na omenjenih področjih znanosti uporablja neoliberalizem, obenem pa z zahodnjaško avtoriteto legitimizira napore in politični angažma domačih družboslovcev/k in humanistov/k. Na kratko: intervencija, ki jo predstavlja prevod Bourdieujevega dela, pomeni obračanje argumenta Evrope proti tistim politikam, ki poskušajo uničiti avtonomnost znanosti in se pri tem sklicujejo na Evropo. Tako jim poskuša vzeti ideološko podlago in legitimnost.

V prvem delu knjige se Bourdieu sprehodi po najbolj znanih in pomembnih pristopih k sociologiji znanosti. Začne z mertonovsko sociologijo, ki poudarja selektivno in produktivno funkcijo priznanj (objav, citatov), ki naj bi spodbujala in klasificirala najboljše dosežke v znanosti. Nadaljuje s Kuhnom, ki je prelomil z videnjem znanosti kot kontinuirane evolucije in poudarjal diskontinuitete (revolucije v znanosti) ter uvedel koncept znanstvene paradigme, po kateri se dogaja znanstveno delo. Že v tem prvem delu knjige lahko opazimo, da kljub vzneseni spremni besedi knjiga ni revolucionarna, temveč zelo korektna in klasično znanstvena – ali pa da se prelomnost in revolucionarnost knjige skriva ravno v njenem povratku k skromnemu in resnemu diskurzu klasične znanosti. Naslednji avtor, ki ga Bourdieu navaja, je Bloor, ki (opt na Wittgensteina) uvede v preučevanje znanosti družbeno moč in njeno prepoznavanje, a ostaja interakcionist in tako prezre strukture in objektivna razmerja, ki obstajajo v polju znanosti. Prva postmodernista, ki postaneta objekt Bourdieujeve kritike, sta Latour in Woolgar. Bourdieu opiše njuno metodo raziskovanja in način sklepanja in ju prikaže kot neresna ša-

ljivca; z njunimi teoretskimi predpostavkami ne polemizira, temveč jih le izpostavi kot absurdne same po sebi. Na tem mestu tudi prvič omeni škodljivi "učinek radikalnosti", ki naj bi ga imele postmodernistične teorije znanosti na študente in študentke, ker zavirajo resno preučevanje znanosti.

V drugem delu knjige Bourdieu preide na izvirno teorijo znanosti. Izpostavi koncept polja, ki njegovo teorijo ločuje od sociologij znanosti, ki jih je opisal v prvem delu. S pomočjo koncepta polja namerava izdelati globalno teorijo znanstvenega prostora kot prostora, ki je strukturiran hkrati po specifičnih in generičnih logikah. Uvede objektivne strukture, s čimer prelomi z interakcionizmom. Drugi pomembni Bourdieujev prelom je dispozicionalistična filozofija akcije, s katero zavrne intencionalizem, po katerem so znanstveniki in znanstvenice racionalni računarji/ke. V nadaljevanju se seznanimo še z ostankom značilnega Bourdieujevega konceptualnega aparata. V sociologijo sociologije znanosti (kot imenuje svojo teorijo) uvede še simbolno moč, simbolni kapital (ki je tu imenovan znanstveni kapital, saj ima nekatere specifične lastnosti), nenehno distribucijo simbolnega kapitala, dominantnost, z razmerjem sil opredeljeno strukturo in boje v strukturi. Našteto predstavlja okvir, v katerem poskuša Bourdieu znanstveno zgrabit znanost samo. Glede samega preučevanja znanosti izpostavi nujnost preloma s sholastičnim videnjem znanosti, po katerem znanstveniki in znanstvenice ravnajo zavestno in v skladu s samodeklariranimi cilji znanosti, ki upoštevajo le končne produkte, ne pa samega procesa znanosti. V nasprotju s tem Bourdieu namesto spoznavajoče zavesti predlaga praktični čut kot osnovo delovanja znanosti.

Polje znanosti je za Bourdieuja relativno avtonomno, neodvisno od drugih polj in zunanjih pritiskov nanj.

Avtonomija polja znanosti je produkt zgodovinskega boja. Znanost si avtonomijo izbori tako, da si zagotovi visok prag vstopa, zahtevne kriterije znanstvene kompetence in močno, institucionalizirano verovanje v pravila igre in v smiselnost igre same. Z avtonomijo se vzpostavi tudi cenzura izjav in tekstov znotraj polja – znanstveno besedo disciplinirajo stroga pravila, ki preprečujejo diletantstvo in arbitrarnost. Znanstveniki/ce imajo za publiko le druge znanstvenike/ce, in vse, kar rečejo in zapišejo je podvrženo nenehni kritiki, za katero je značilno izrekanje s pozicije kompetence, kar naj bi zagotavljalo nenehno napredovanje znanosti k še večji racionalnosti. Druga posledica avtonomije znanosti je, da se ravna po logiki, ki ni logika političnega polja. Moč, ki jo prinese posest znanstvenega kapitala, se lahko uveljavlja le znotraj znanstvenega polja, kar posledično utrjuje njegovo zaprtost.

Prek analize distribucije in učinkovanja znanstvenega kapitala Bourdieu preide na osrednji del svoje teorije – na dokazovanje sposobnosti znanosti za proizvodnjo transhistoričnih resnic, s tem se upre postmodernizmu, a obenem ne pristane na naivne racionalistične in idealistične teorije znanosti (katerim se je uprl postmodernizem). Z drugimi besedami; izvrši nalogo, ki si jo je zadal postmodernizem, ne da bi opustil možnost transhistorične resnice (zanikanje možnosti objektivne znanstvene resnice je tisto, kar Bourdieu najbolj zameri postmodernizmu – ta naj bi z relativizacijo resnice ogrožal avtonomijo znanosti). Dokaz obstoja transhistorične resnice gre pri Bourdieuju takole: znanost lahko proizvaja resnico zaradi svoje zaprtosti in avtonomnosti. Znotraj cenzure znanstvenega polja mora vsaka izjava o resnici prestat neštete kritike – izjava, ki preživi vse kritike, je resnica. Obenem imajo pri proizvodnji

resnice znanstveniki/ce na razpolago ogromen teoretski in empirični arhiv. Logika konkurence in cenzure znotraj zaprtega polja sili znanstvenike/ce, da ves čas uporabljajo vsa naštetá sredstva in da tvorijo čim bolj kredibilne izjave. Resnice torej ne proizvaja odnos med zavestjo individualnega genija in realnostjo, ampak odnos med subjekti znotraj polja. Tako se Bourdieu izogne tako naivni teoriji znanstvenega odsevanja realnosti kot postmodernističnemu konstruktivizmu. "Znanost je konstrukcija, zaradi katere se prikaže odkritje, ki je ireduktibilno na konstrukcijo in na družbene razmere, ki so ga omogočile." (str. 124) Bourdieu poudari, da je resnica delo človeških rok, a obenem se je ne da (zaradi specifičnih lastnosti polja znanosti) reducirati na njene zgodovinske in družbene pogoje. Bourdieu nadalje razvije, da je znanstvena konstrukcija šele pogoj za nastop stvarnega, s tem se iz nasprotne smeri zelo približa Foucaultu, ki je trdil podobno, namreč, da ni resnice zunaj tiste proizvedene, ampak (in to tisti postmodernisti, ki jih Bourdieu ne mara, pozabljajo) to ne pomeni, da je takšna resnica kaj manj resnična. Se pravi, proizvedena resnica ni fikcija, ampak – resnica. In znanost je tista, ki lahko proizvede proizvedeno resnico, ki ni arbitrarna in je ireduktibilna na pogoje svoje geneze.

Sledi zavrnitev računarskih teorij znanosti (po katerih znanost zavestno proizvaja lažno vednost, ki jo zlorabljajo za manipulacijo z ljudmi). Bourdieu poudari, da mora resnica, ki se uveljavi kot resnica, preživeti tudi kritike tistih, ki jim ni v interesu, da se uveljavi. Resnica se predstavlja kot transcendentálna glede na zavest in zgodovinske subjekte, ker je produkt kolektivne validacije v polju reguliranega konflikta. Konkurenca v polju znanosti proizvede resnico, ki presega zavestne interese, saj mora resnica prenesti tudi napade

tistih, ki so oboroženi s kompetenco in ji želijo vzeti veljavo.

Sklepni del knjige je posvečen družbenim vedam in reflektivnosti. Naloga teh je napraviti vidno tisto, kar se skriva v očesu znanstvenikov/ic – edine, ki lahko delajo teorijo znanosti, so družbene vede. Družbene vede morajo po Bourdieuju objektivirati subjekt objektivacije. To morajo storiti zato, da preprečijo umeščanje *doxe* kot vednosti in da izstopijo iz protislovja med relativizmom in naivno realistično epistemologijo. Reflektivnost, ki se doseže z objektivacijo subjekta objektivacije, mora sama postati refleksna, mora postati del prakse in praktičnega čuta družbenih ved. Z objektivacijo lastnega položaja družbene vede dosežejo lastno znanstveno objektivnost. Za konec Bourdieu še objektivira lastno znanstveno pot in nam poleg praktičnega prikaza reflektivnosti ponudi še osebni pogled na dogajanja v sodobni francoski humanistiki in družboslovju, ki v marsičem določajo tudi poglede na humanistiko in družboslovje in epistemološke usmeritve tukaj in zdaj.

Bourdieujev pristop k objektivaciji znanosti je duhovita in elegantna rešitev nekaterih ključnih dilem sodobnega družboslovja in humanistike (čepprav se nanaša na znanost v celoti ali prav zaradi tega): je kritičen do obstoječega brez nastopaštva in bahavosti, vztraja na objektivnosti ne da bi reproduciral mit o spoznavajoči zavesti in ponudi osnove kritike razmerij v univerzitetno-raziskovalni hierarhični strukturi, ki ne potrebuje psihologizacije in teorij zarote. Problematična pri Bourdieuju je glorifikacija konkurence kot osnovnega principa doseganja resnice – prav tako bi lahko trdili, da si v konkurenci nihče ne upa tvegati, da konkurenca generira neskončno kopičenje istega in onemogoča preboj radikalnim ali kritičnim teorijam. Prav tako v potrjevanju kon-

kurentov ne moremo videti edinega merila za ustoličevanje resnice – če preučujemo znanost, ne moremo mimo mnogih kolektivno potrjenih znanstvenih resnic, ki niso bile nič drugega kot ideološka orožja rasističnih ali imperialističnih politik. Ključno vprašanje ostaja: kako naj družboslovje in humanistika v pogojih neoliberalizma preživita in obenem ohranita svojo značilno angažiranost? Dilema ostaja, Bourdiejev tekst je ne rešuje, a pomembno je, da jo izpostavlja in zaostruje, ji daje legitimnost in jo povzdigne v “vročo” temo, problem, o katerem se razpravlja. V tem smislu je intervencija uspela.